

УДК 81'25:801.73

КРЮКОВА Юлія – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов природничо-математичних спеціальностей, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Воли, 13, Луцьк, Волинська обл., 43025, Україна (krjukowajuli@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7769-3402>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.63.5>

Бібліографічний опис статті: Крюкова, Ю. (2025). Герменевтична петля: ретроїдея чи операційна модель сучасного перекладу. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 63, 38–48, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.63.5>

ГЕРМЕНЕВТИЧНА ПЕТЛЯ: РЕТРОІДЕЯ ЧИ ОПЕРАЦІЙНА МОДЕЛЬ СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Анотація. Стаття присвячена місцю та ролі герменевтичної петлі (ГП) у перекладі. Доведено, що нині її проблематика виходить поза межі традиційної філософії мови й гуманітарних наук, екстраполюючись на простори міждисциплінарності. **Актуальність** дослідження аргументована тим, що у світі глобалізації та цифровізації тексти безперервно циркулюють між культурами, мовами, світоглядами, технологіями, аудиторіями й т. ін. і якраз переклад, як діяльність, стає тим механізмом, що регулює, налаштовує, сприяє інтернаціональній комунікації та міжкультурному діалогу. Герменевтична петля та її принцип частина↔ціле, набувають особливої актуальності в перекладознавчій царині, бо є універсальним патерном, що робить її динамічним та продуктивним феноменом. Продемонстровано, що усвідомлення такої закономірності та засвоєння певних мета-skills у цьому напрямку значно підвищують ефективність перекладу як професії, котра перетворюється з хаотичного спектру всіляких правил та винятків на осмислений процес безкінечного руху від частини до цілого й навпаки, що тандемно генерують нові горизонти значення та розуміння. **Метою** статті є з'ясувати природу ГП як філософського, так і перекладознавчого концепту. Оглядово розглянуто її становлення від образу кола до петлі й визначено місце в сучасних інтерпретаціях та перекладацьких практиках. **Новизна** розвідки полягає в інтерпретації ГП у перекладознавчому вимірі не лише як методологічного інструмента, але і як універсального pattern-смыслотворення. Наголошено на функціонуванні петлі як спіралі, що перетворює її на відкриту систему. В основу **методологічного забезпечення** покладено міждисциплінарний підхід, який поєднав герменевтичний аналіз, спрямований на осмислення концептів кола й петлі, злиття горизонтів, дистанції, присвоєння тощо; порівняльно-історичний метод дав можливість відслідкувати діахронічний вектор змін формування ГП від класичної до модерної герменевтики; культурологічний та компаративний підхід сприяли обґрунтуванню ідеї про те, що акт перекладу – це завжди подія міжкультурного рівня й комунікації; прикладний та перекладознавчий аналіз дав змогу продемонструвати практичний аспект дії ГП у різних типах текстів та зрозуміти принцип дії частина↔ціле, котрий функціонує на різних ієрархічних рівнях: слово↔речення, речення↔абзац, абзац↔текст, текст↔культура, культура↔держава тощо. Зроблено **висновок** про те, що трактування й імплементація досвіду ГП у перекладацьку діяльність є невід'ємним складником освітньо-професійної перспективи перекладача в умовах сьогодення.

Ключові слова: герменевтична петля, переклад, концепт, культура, meta-skill.

KRIUKOVA Yuliya – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Foreign Languages for Natural Sciences and Mathematics, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13, Voli ave., Lutsk, Volyn region, 43025, Ukraine (krjukowajuli@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7769-3402>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.63.5>

To cite this article: Kriukova, Yu. (2025). Hermenevtychna petlia: retro-ideia chy operatsiina model suchasnoho perekladu [Hermeneutic loop: retro-idea or operating system of contemporary translation studies]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya «Filolohiia» – Problems of Humanities. “Philology” Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 63, 38–48, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.63.5> [in Ukrainian].

HERMENEUTIC LOOP: RETRO-IDEA OR THE OPERATING SYSTEM OF CONTEMPORARY TRANSLATION STUDIES

Summary. The article deals with the role and place of hermeneutic loop (HL) in translation. It is considered that its issues go beyond the domain of language properly and encompass the interdisciplinary area. The **research's relevance** is determined by the fact that in the globalized world, texts are permanently moved through different countries, languages, outlooks, technology, audiences, etc. and the phenomenon of translation is the mechanism that encourages, stimulates, customizes, and promotes intercultural communication and dialog. It is emphasized that hermeneutic loop and its principle of part↔whole relation is extremely up-to-date occurrence in the translation studies and is considered to be an all-purpose pattern that makes it dynamic in nature and productive in use. It is illustrated that being aware of such meta-skills increases the efficiency in the translation domain greatly and stimulates professional results considerably. The process of translation is converted from the chaotic flow of different rules and exceptions into the conscious process of endless moves of part↔whole relation. That all creates new horizons of perception, meanings, and understanding. **The aim of the article** is to find out the nature of HL as the philosophical and translation concept; to outline its evolution from the image of circle to loop and its place in the contemporary interpretations and translation studies. The academic **novelty of research** is to define HL in translation not only as a methodological instrument but also as a general pattern of meaning-making and its spiral function makes it an open system. **The core of the methodological framework** of the given paper is the interdisciplinary approach that combines hermeneutic analysis that helps to comprehend the concept of the circle and the loop, horizons penetration, distance and granting; comparative and historical methods give the possibility to trace the changes and formation of HL diachronically, from the traditional to modern hermeneutics; cultural approach develops the idea that that act of translation is always the event of intercultural level and communication; applied and translation analysis demonstrate the practical aspect of HL in various types of translation and understanding of the principle of part-whole relation that is realized on different hierarchical levels: word↔sentence, sentence↔paragraph, paragraph↔text, text↔culture, culture↔nation, etc. **The following conclusions are drawn** – HL understanding and implementation in translation is an essential part of the translator's educational and professional perspective nowadays.

Key words: hermeneutic loop, translation, concept, culture, meta-skill.

Постановка проблеми. Перекладацька царина, яка вона сьогодні у світі, сповненому концептів: *posthumanism, anthropocene, post-truth, sustainability, resilience, algorithmic governance, datafication, mindfulness, deepfake* і т. ін.? Чи вдалося їй з відданого служіння сакральному, творенню національних культур та ідентичностей, інтерпретацій та критики трансформуватись у феномен глобальної мережевої дії? Безумовно, так! Ба більше, переклад від простої механізованої дії макси-

мально прецензійного перенесення значення з однієї мови в іншу сам перетворився на один із провідних *концептів* XXI століття. Він вже давно є не лише технічною операцією, а базовою метафорою сучасності. Індивід-перекладач тепер – не той, хто володіє мовою, а той, хто спроможний жити між мовами глобалізації, локалізації, багатомовних ідентичностей, гібридних текстів, дискурсів, жанрів, культурних полілогів. Світ сам живе *перекладом*, де ми всі певною мірою *перекладачі*, коли праг-

немо зрозуміти *іншого*, коли перетинаємо кордони культур, епох, пам'яті, коли намагаємося не втонути у тотальній множинності людського, нелюдського, машинного, штучного, тваринного, рослинного, алгоритмічного, гібридного, агентивного-тощо.

Переклад нині – філософсько-культурний *концепт*, що охоплює широкий спектр функцій та значень, від лінгвістичних до онтологічних, який вже давно вийшов за свої мовознавчі межі й став комунікаційним патерном доби. Він міцно пов'язаний із владою, глобалізацією, колоніалізмом. Мислиться як політичний акт, бо завжди тяжіє до *domestication* чи *foreignization*, тож здебільшого не є нейтральним, а орієнтованим на певні погляди та переконання. Нерідко саме через переклад одні культури говорять, а інші мовчать, хтось купається у світлі софітів, а хтось витіснений на маргінес. Переклад – універсальний механізм культури, адже будь-яка інша традиція, досвід, ідея, перенесені та інтегровані в інше середовище чи навіть час, уважаються актом перекладу. Сама людини звершує його чи не щодня, коли вербалізує свої почуття, емоції, враження у словесних наративах й у такий спосіб веде діалог між двома світами – внутрішнім і зовнішнім. Переклад трактується як технологічно-медійний асамбляж у добу стихійної цифровізації. Він визначається гібридною діяльністю, де співіснує людське й машинне. З'ява нейромереж, штучного інтелекту, *CAT-tools* і т. ін. теж кардинально змінюють його природу, роблять доступним, швидким, масовим.

Отже, переклад як *концепт* охоплює декілька рівнів: *лінгвістичний* (безпосереднє вербальне перенесення з мови в мову), *філософський* (очищення вербального рівня від конотативних нашарувань), *культурний* (точка перетину культур та світоглядів, зустріч з *іншим*), *політичний* (приховані маніпулятивні техніки, стратегії впливу тощо), *етичний* (вибір перекладача, котрий завжди пов'язаний із відповідальністю), *технологічний* (співпраця на межі людського й машинного), *екзистенційний* (вміння бути людиною серед *інших*). Тож і постать перекладача в сучасному розумінні – це не просто експерт з мовного перекодовування, а ретранслятор повномасштабної матриці реальності, де потрібно

вміти зчитувати мовні питання, культурні коди, політичні віяння, інтенції влади, вплив сучасних технологій і т. ін.

Упродовж усього свого розвитку переклад завжди був актуальною темою для дослідження. Його вивчали/ють не лише лінгвісти та літературознавці, але й культурологи, соціологи, філософи, психологи та ін. У ході тривалих і наполегливих досліджень здійснено чимало фундаментальних напрацювань та артикульовано немало цікавих висновків.

Аналіз досліджень та публікацій. Якщо поглянути на картину загалом і спробувати схарактеризувати те, як саме формувалося концептологічне наповнення того, чим нині є переклад, то можемо окреслити два центральні вектори – досвід минулого, що став підґрунтям дисципліни як такої, та сучасні бачення, підходи, теорії, практики, що розвинули цей феномен до рівня *концепту*. Поглянувши на історичний вимір і фундамент як такий – ідеться про період від Античності до кінця XIX ст., де ключовими стають праці римським риториків – Цицерона, Горація й ін., у яких мабуть чи не вперше має місце перекладацька схизма, коли постає питання про дослівний переклад (*verbum e verbo*) чи за змістом (*semsum de semsum*) і котра ляже в основу подальших наукових роздумів у цьому напрямку. У Середньовіччі Августин, Ієронім та ін. позиціонують переклад як богословський акт, процес *екзегези*. У період Ренесансу та Реформації переклад покликаний відступити від *Слова Божого* та стати засобом творення національних мов та ідентичностей. З XVIII до XIX ст. переклад формує дух німецької нації (Й. Гердер, В. фон Гумбольдт та ін.), але з'являються водночас і перші спроби поглянути на нього як на науку. Ф. Шлеймахер стає тим, хто одним із перших починає звершувати наукові кроки на герменевтичному поприщі, наближаючи автора до читача й читача до автора. XX століття стає воістину проривом у перекладознавчих студіях. Ціла плеяда видатних лінгвістів починає активно працювати над тим, що згодом стане фундаментальним надбанням перекладацької царини: Р. Якобсон трудиться над типологією перекладу (міжмовний, внутрішньомовний, інтерсеміотичний). А. Берман та Л. Венуті порушують

тему етичного виміру перекладу та пишуть про тенденції *форенізації* та *одомашнення / доместикації*. І. Евен-Зогар, розробляє полісистемну теорію перекладу. Г. Фермеєр та К. Норд аналізують переклад крізь призму функціональності та *Scopos*-теорії.

Сьогодні перекладознавство – масштабна, міждисциплінарна галузь, що характеризується мультимірністю й піднімає чимало актуальних питань. Так, лінгвістичний складник працює з когнітивними підходами, сприйняттям та переробкою інформації (*eye-tracking*, *think-aloud protocols*), аналізує його як когнітивну діяльність, у ході якої йде обробка двох і більше мов, що формує білінгвальну / мультілінгвальну пам'ять (Дж. Лакофф, Р. Лангакер, Р. Джекендофф, Ч. Філмор та ін.). Культурний та політичний зріз активують цілу низку питань та відповідей, у яких *критиковано невидимість / анонімність* перекладача і які закликають до переосмислення перекладацької діяльності як такої та створення текстів, що підкреслюють *інакшість* і культурні відмінності (Л. Венуті); розглядають переклад крізь призму наративу, який формує цілі історії та дискурси (М. Бейкер); позиціонує як процес переписування культури (С. Баснетт, А. Лефевр та ін.) і т. ін. Ще одним важливим компонентом перекладацьких студій стають нові варіативні аспекти – технологічна та постгуманістична проєкції, відповідно до яких перекладацька діяльність стає професійною практикою глобальних мереж, частиною транснаціональних корпорацій, основою машинного перекладу тощо. Її вимірюють алгоритмами, концептами, глобальними базами даних, штучним інтелектом, а перекладач перетворюється на частину машинно-людського асамбляжу (М. Фуко, Ж. Дельоз, Ж. Дерріда, Б. Массумі, Р. Брайдотті та ін.).

Перекладом як таким цікавилась/ться не лише Західна думка, але й український науковий простір. Серед корифеїв перекладознавчої думки – М. Драгоманов (акцентує на його культурний та просвітницький ролі), І. Франко (один із перших переймається питанням про те, що означає бути вірним оригіналу, але разом з тим створювати якісний український літературний переклад), Леся Українка (у своїх працях аналізує природу перекладацької

творчості). XX століття асоціюється з такими постатями, як Г. Кочур (вміло поєднує перекладацьку теорію і практику, укладає цілі антології світової поезії), О. Фінкель (його *Практика і теорія перекладу*, стає однією з перших системних українських праць, де проаналізовано специфіку мовних систем та перекладацьких стратегій), І. Корунець (автор фундаментальної праці *Вступ до перекладознавства*, яка тривалий час була базовим університетським посібником). У плеяді дослідників XX–XXI ст. теж чимало талановитих постатей, серед котрих: Р. Зорівчак, В. Коптілов, О. Чередниченко, М. Зимомря, О. Кальниченко та ін., які активно писали/пишуть про проблеми художнього перекладу, сучасні перекладацькі концепції, про переклад як міжкультурний діалог та переклад і глобалізацію, про програмне забезпечення перекладацької сфери в добу цифрових технологій, етичні аспекти перекладу тощо.

Отже, беззаперечним лишається факт, що переклад повсякчас був і є у центрі наукової думки й еволюціонував настільки, що нині, мабуть неможливо охопити всю його багатогранність. Ба більше, іноді навіть складно серед такої неймовірної кількості наукових доробків та перманентної уваги ідентифікувати якісь загальні принципи та закономірності, котрими рухається й продовжує прогресувати перекладацька сфера. Проте за пильного вивчення та усвідомленого занурення в міріади методів, підходів, теорій, цікавим спостереженням стає те, що, попри всю його широту та розмаїття, наявні принципи, що є циклічними в використанні та повторювані.

Одним із таких патернів є *герменевтична петля (ГП)*, розуміння механізмів та тонкощів якої може суттєво підвищити ефективність засвоєння перекладацької грамоти, стати ключем до опанування цієї професії на високому рівні, що, власне, і визначає **актуальність нашого дослідження**. Говоритимемо не лише про історико-теоретичне підґрунтя, а й про педагогічний аспект. Тож **метою розвідки** є формування *метанавички*, яка стане універсальним алгоритмом, що однаково продуктивно працюватиме як з економічним терміном чи художнім текстом, так і з явищем постредагування, що є резуль-

татом найсучаснішої колаборації *людина-машина*; розвине розуміння, що серед безкінечності жанрів, стратегій, технік, шкіл та методів переклад не є чимось хаотичним, а, навпаки, логічним і структурованим явищем, що постійно рухається траєкторіями *частина↔ціле, ціле↔частина*. Саме тому зникає потреба генерувати в пам'яті гігантські бази даних та правил, достатнім стає сформувати та зрозуміти конкретний принцип дії. Коли перекладач усвідомлює, що кожне наступне перекладацьке рішення – це лише чергове коло *герменевтичної петлі*, яка працює з труднощами будь-якого рівня, тоді процес перекладу перетворюється на мистецтво, а не на постійну боротьбу особливих випадків.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання певних **завдань**: окреслити становлення поняття *герменевтична петля* через філософське підґрунтя праць Ф. Шлейєрмахера, В. Дільтея, М. Гайдеггера, Г. Гадамера, П. Рікера; встановити ключові концептуальні відмінності між *герменевтичним колом* та *герменевтичною петлею*; окреслити загальну траєкторію руху розуміння *герменевтичної петлі* в перекладознавстві й встановити, наскільки актуальним залишається цей патерн сьогодні; розглянути практичні кейси застосування *герменевтичної петлі* в англомовному політичному, художньому, юридичному, рекламному дискурсах; з'ясувати, які потенційні перспективи має усвідомлення принципів роботи *ГП* для майбутнього перекладача та його діяльності.

Виклад основного матеріалу. Етимологічно слово *переклад* у різних традиціях приховує у собі цілий Всесвіт значень. В українській мові воно утворене від дієслова *класти* з префіксом *пере-*, що дослівно означає перенесення з місця на місце. На початках слово мало цілком конкретне значення ('переміщати речі з одного місця на інше'), але згодом фізична дія перекладання набула переносного, метафоричного значення (перекласти відповідальність, перекласти текст, думку з однієї мови на іншу). Таку ситуацію спостерігаємо і в інших мовах: лат. *translatio* від *transfere* – 'переносити', звідси й англ. *translation*, нім. *Übersetzung* (дослівно: 'пересадження, пере-посадка пасажирів/вантажів через річку'), фр. *traduction* від лат. *traducere* –

'провести крізь, перевезти'. Як бачимо, кожна мова пропонує свій асоціативний ряд: десь переправляти через річку, десь перекладати з одного місця в інше, проте в основі всіх закладено той самий архетипний сенс – рух через рубіж, поріг, межу, переміщення, транспортування.

Отже, *translatio, translation, переклад, die Übersetzung, traduction* тощо символізують акт перенесення, передачі, транзиту, оскільки ми беремо слово з однієї мови та перекладаємо / переносимо його в іншу систему знаків, провівши через міст взаєморозуміння та іншомовності. Тож в алегоричному ключі переклад знаменує міст над прірвою, який єднає два урвища, де безодня – лімінальний вимір, над яким *переклад* прокладає шлях, зближуючи культури в акті діалогічного єднання. Проте завжди існує потенційна загроза, що щось може зірватися у провалля, як і сенс *іншого*, котрого не почули, зумисне адаптували, затерши сліди *інакшості*. Якщо взяти за основу траєкторію руху між берегами – *туди-сюди, взад-вперед*, то побачимо, що це ніщо інше як механізм дії *герменевтичної петлі*. Тож вона не авторське явище, яке хтось свого часу відкрив чи придумав, не належить тільки філософії як методологічний інструмент інтерпретації текстів, а є універсальним патерном, онтологічною структурою, згідно з якою функціонує Всесвіт і яка постійно виявляє себе в найрізноманітніших формах існування. *ГП*, як механізм, не належить комусь одному (ні читачеві, ні перекладачеві), він становить основу смислотворення як такого.

У будь-якій царині знання ми можемо спостерігати цей принцип, коли частина осягається лише через ціле, а існування цілого можливе тільки завдяки наявності частин: *клітина-організм, організм-екосистема* в природі; *тріада гіпотеза-експеримент-теорія* в науці; *слово-речення, дискурс-культура* в мові. Ба більше, навіть людське буття як таке структуроване окремими життєвими подіями, цінність яких в загальній біографічній картині знову і знов переписувано новими здобутками повсякденності. Отже, *ГП* – це не лише про текстовий принцип тлумачення, це константний режим буття, у якому частина й ціле, традиційне й інноваційне, минуле й сьогодення, я

та *інший* повсякчас вступають в діалог і генерують нові сенси.

Важливо розуміти, що мова йде саме про *герменевтичну петлю*, а не *коло*, яке певний час побутувало в науці. *ГК* має початком праці Ф. Шлейєрмахера, В. Дільтея та М. Гайдеггера, у яких ключовою є ідея *частина↔ціле*, коли окреме слово виявляє себе через текст, а текст – через окремі слова. Якщо для Ф. Шлейєрмахера та В. Дільтея *герменевтичне коло* є методологією гуманітарних наук, то вже М. Гайдеггер у своїй праці *Sein und Zeit* (1927) повністю переосмислює *der hermeneutische Zirkel* та трансформує його з рівня методичного прийому у вимір онтологічного розуміння. На його думку, людське сприйняття як таке є нічим іншим, як способом буття в світі. Модель *Dasein*, завжди в незалежності ні від чого, вже присутня в світі з певним перед-розумінням (*Vorverständnis*): «*Das Entscheidende ist nicht, aus dem Zirkel herauszukommen, sondern in ihn auf die rechte Weise hineinzukommen*» (Heidegger, 2006, с. 148). Його відома тріада *Vor-* (перед-) ілюструє те, що будь-яке наше розуміння, завжди має *Vorhabe* (передумову, те що ми вже маємо як тло), *Vorsicht* (те, що передуює погляду, кут під яким ми дивимось на речі) та *Vorgriff* (те, що має місце до моменту схоплення сенсу), що, власне, і структурує *ГК*, в котрому ми вже перебуваємо, ще до того, як починаємо щось тлумачити. Людина завше – у просторі сенсів, зумовлених її екзистенцією тут. Цей вимір охоплює культуру, мову, звичаї, традиції, особистий досвід. Саме тому акт тлумачення ніколи не починається з нуля, а з того смислового горизонту, що його вже маємо.

Якщо спроектувати ідею *ГК* на переклад, то одразу стає очевидним, що текст зроду не постає перед нами як *tabula rasa*, бо він завжди накладається на конкретний *background* (фонові знання) перекладача (мова, досвід, упередження, переконання й т. ін.), де значення як таке не змінюється, а постійно циркулює по колу, перебуваючи в системі. Чому ж коло? Бо саме його геометрична форма ідеально транслює принцип замкненості/закритості, те, що нічого й ніколи не виходить за межі цього руху. *ГК* – своєрідна фіксована ієрархія, статичність, що, власне, й була озна-

кою тогочасного мислення, де існування співвідносилось з нормою, догмою, статутом, що нагадувало буття у *замкненому колі*.

Так тривало майже до самого ХХ ст., коли зміна культурних парадигм почала потрохи це коло розривати. Г. Гадамер у своїй праці *Wahrheit und Methode* (1960) розвиває ідею *герменевтичного кола* свого наставника М. Гайдеггера, але суттєво її переосмислює й трансформує в *герменевтичну петлю*, отожднює зі структурою людського сприйняття та розуміння. Якщо М. Гайдеггер говорить про *Vorverständnis* (передумову розуміння), то Г. Гадамер теж про це згадує, але переконаний, що це не є недоліком чи перешкодою, а навпаки, умовою рецепції як такої. *Das Vorurteil*, як упередження, не містить у собі негативної семантики, а навпаки – позитивний заряд, бо є своєрідною точкою відліку: «*Das Vorurteil des Interpreten ist nicht notwendigerweise eine Verfälschung, sondern gehört zu den Bedingungen unter denen überhaupt verstanden wird*» (Gadamer, 1999, s. 270).

Г.-Г. Гадамер уже на той час починає мислити акт перекладу досить прогресивно, по-сучасному, коли окреслює адекватне розуміння як результат діалогу з текстом, автором, традицією. Відбувається так зване *Horizontverschmelzung* (злиття / злука горизонтів): «*Das Verstehen ist die Verschmelzung der Horizonte des Interpreten und des Textes*» (Gadamer, 1999, s. 305). Г.-Г. Гадамер та М. Гайдеггер суголосні в думці, що чистого розуміння не існує і що ми завжди рухаємося траєкторією кола, але Г.-Г. Гадамер суттєво уточнює цей момент, коли каже, що коло не замкнуте, а продуктивне, у якому кожна наступна ітерація, як повторне застосування, розширює горизонт, збагачує зміст, а отже, розвиває його: «*Das hermeneutische Zirkel ist nicht ein methodischer Mangel, sondern beschreibt Das Wesen des Verstehens*» (Gadamer, 1999, s. 269).

Імплементация досвіду *ГП* у перекладі, дає можливість відійти від дослівної еквівалентності, буквальності, не зациклюватися на пошуках єдиного істинного відповідника, а рухатися шляхом діалогу між культурними контекстами. Кожен переклад унікальний, бо він не сліпо відтворює оригінал, а генерує нові горизонти значень. Саме в такому середовищі перекладач має можливість працювати

як концептуальний суб'єкт, не здійснювати механічний транзит значень із мови в мову, а бути паритетним учасником формування нового культурного виміру епохи.

Тож якщо праці Ф. Шлейєрмахера, В. Дільтея, М. Гайдеггера дали поштовх до роздумів у царині герменевтики й почали ставити питання про те, який механізм покладено в основу сенсотворення, то Г.-Г. Гадамер значно розширює самі герменевтичні перспективи й перетворює ГП з методу на загальний принцип роботи свідомості. Він робить радикальний крок, коли наважується заявити, що ГП не претендує на абсолютизацію та завершеність, а є динамічним, відкритим феноменом, що працює в режимі не кола, а спіралі. У відповідь на такий запит розімкненості й з'являється образ петлі (*loop*) як символ повторюваного руху, що не є статичним, але завжди містить елемент чогось нового як результату абсорбції попереднього досвіду. Відповідно до закономірностей найсучасніших мов програмування і до результатів передових когнітивних розвідок, термін *loop* корелює з циклом, якому властивий вихід на інший рівень. Тож навіть якщо Г.-Г. Гадамер і не говорить прямо про ГП, а й далі працює з ідеєю ГК, його злиття горизонтів – це вже зустріч мов, культурних кодів, традицій і т. ін., а тому це вже не про коло, а про петлю. Отже, *loop* – поняття ХХІ ст., яке в рази краще передає образ руху по спіралі, такий собі інтерпретативний апгрейд, що підкреслює процесуальність, постійне уточнення, варіювання значення.

Якщо говорити про герменевтику як нове філософське відгалуження, що постало на ґрунті феноменології, то поряд із такими метрами, як М. Гайдеггер і Г.-Г. Гадамер, слід помістити і французького філософа П. Рікера. Серед ключових концептів, з якими науковець працював, були: *дистанція* (*distanciation*). Терміном «дистанція» він окреслював той факт, що текст на певному етапі неминуче відривається від автора і стає автономним. Позаяк інтерпретатор (перекладач) не може повністю отождентитись з наміром автора, то йому доводиться працювати з текстом як з новою реальністю: «Текст має властивість відриватися від свого автора, від контексту створення і навіть від свого первісного адре-

сата» (Ricoeur, 1981, p. 141). *Присвоєнням* (*appropriation*) П. Рікер називає процес автономізації, коли текст, відірвавшись від творця, переходить до реципієнта (читача, перекладача), який робить його своїм. Щоправда, це не варто сплутувати з прямим копіюванням сенсів, а навпаки, сприймати як якісно нове пере-прожиття в екзистенційних параметрах власних світоглядних горизонтів: «Розуміти означає розуміти себе перед обличчям тексту» (Ricoeur, 1981, p. 143).

Отже, для П. Рікера ГП – це не тільки про патерн *частина↔ціле*, але й про дихотомічний рух *дистанція↔присвоєння*. Дослідник у своїх працях диференціює герменевтику підозри й герменевтику довіри. Перша працює на принципах, які свого часу описали і якими керувалися такі видатні постаті в філософії, як Ф. Ніцше, З. Фрейд і К. Маркс, оскільки вони чи не вперше заговорили про те, що приховує текст і чого не видно на поверхні. Друга пропагує відкритість до символічного текстового розмаїття. Тож завданням перекладача / читача є відчувати рівновагу між критичним викриттям та передачею первинного сенсу. Мислитель наголошує на важливості символічної багатозначності й тому, що процес перекладу – це постійне перепрочитання символів з однієї мови в іншу. Як бачимо, П. Рікер розширив ГП чималою кількістю концептуальних пар: *текст↔інтерпретатор* (для неї актуальні відчуження та присвоєння); *підозра↔довіра* (завдяки їй ми вчимося розпізнавати латентні сенси й адекватно їх передавати); *буквальне↔символічне* (диференціювання різних конотативних значень). Звідси і якісно пересмислені компетентності перекладача, який працює не з інтенцією автора, а з текстом як новим горизонтом, бо має на меті адаптувати, інтегрувати, передати світ автора в цільову культуру, щоб він став зрозумілим, а отже, пере-народився.

Отже, оглянувши у пропедевтичному ключі базові етапи розвитку та еволюції герменевтичної петлі, можемо перейти до етапу її функціонування на перекладацькій ниві сьогодні й спробувати зрозуміти, чи дійсно ГП – застаріла *ретроідея* чи *операційна система сучасного перекладу*? Відповідь однозначна – цей *pattern* мислення не лише

не втратив своєї актуальності, а навпаки, продовжує масштабуватися. Пройшовши шлях від античної ідеї *частина↔ціле*, через романтичну герменевтику Ф. Шлейєрмахера, історичну В. Дільтея, онтологічну М. Гайдеггера, діалогічну Г.-Г. Гадамера, символічну та критичну П. Рікера, він вийшов у вимір постгуманізму та глобалізації й продовжує діяти всередині сучасних *Translation Studies*. Цей базовий рух *частина↔ціле* нікуди не зник, а й надалі регулює відносини між словом і текстом, реченням і дискурсом, контекстом і культурою. *ГП* – обов’язковий інструмент у репозитарії перекладача. Така метанавичка наділяє перевагами та інноваційними прийомами й робить процес перекладу високо-ефективною та результативною практикою, бо відкриває потенціал до полісемантичного розрізнення, яке сьогодні не лише не скоротилося, а й суттєво розрослося. Процес глобалізації лише гіперболізував множинність, що детермінувала з’яву різних гібридних жанрів, текстів-кластерів, які постали на просторі міждисциплінарності й поєднують у собі декілька царин знання (*політика+медіа+наука+культура*), тобто все те, що цілком нівелює хоч би якийсь натяк на однозначність.

Такі тенденції до багатозначності та множинності стають ключовими не лише на текстовому рівні, але й екстраполюються на цільову аудиторію, яка є фрагментоконсистентною. Той самий переклад читають різні читацькі аудиторії з найрізноманітнішими горизонтами, де кожен бачить щось своє. Тож перекладач, який не напрацював опції *частина↔ціле*, *текст↔культура*, *глобально↔локально*, може втонути в багатовимірності (*algorithmic governance* серед *IT*-спеціалістів – алгоритмічне програмування, серед *policy researches* – алгоритмічне врядування; *empowerment* – у феміністичних колах, розширення прав та можливостей, у бізнес-просторі – делегування відповідальності тощо). Не менш революційним постає і стрімкий розвиток технологій, що з неймовірною швидкістю множать усе нові й нові інтерпретації (версії штучного інтелекту). Реалії сучасності створюють ще одну незаповнену нішу, що вимагає постійного до-уточнення часткових сенсів через контекст: *empowered women MT*

(*machine translation*) перекладає як уповноважені жінки, тоді як перекладач контекстуально уточнює і змінює на *жінки з розширеними правами*, або *green transition*, коли *MT* пропонує опцію *зелений перехід*, а перекладач, який працює з екологічним дискурсом, редагує на *екологічний перехід*. Постредагування в наш час є нічим іншим, як одним із різновидів сучасного апгрейду герменевтичної петлі, де розуміння принципу її дії дає можливість перекладачеві перетворити роботу з полісемією на цікавий челендж, а не на нездоланні труднощі.

Як же працює *ГП* на практиці? Найкраще вона себе проявляє у роботі з концепт-проектами, що визначають наше сьогодення. Йдеться про слова, які в різних сферах використання мають своє унікальне значення й саме від перекладача залежить їхня адекватна контекстоінтеграція: англ. *mindfulness* – у психології позиціонується як усвідомленість, у буддизмі – пікова концентрація, пильна увага, у поп-культурі – техніка релаксації, у великих світових корпораціях – практика стресостійкості; *posthumanism* – постгуманізм (філософія), постлюдство (в літературознавстві), кіборгізація (у медіа); *resilience* – пружність (у фізиці), стійкість (у філософії), здатність чинити опір (в соціології) й таких прикладів чимала кількість.

Окрім роботи з концептами, *ГП* притаманний певний фреймовий принцип дії, на якому засновані чи не всі сучасні підходи. Так, у функціоналізмі та *Scopos*-теорії він реалізований як синхронізація частин перекладу з його загальним цільовим призначенням. Під час перекладу лозунгів, афірмацій, коли ключовим завданням є створити певний *WOW*-ефект, а не максимально прицезійно передати зміст повідомлення: *Just do it!* – дослівно звучить *Просто зроби це!*, тоді як *Просто дій!* – перекладацьке рішення, що є адаптованим під цільовий резонанс і яке звучить в рази мотиваційніше.

Однак коли мова заходить про юридичну сферу, то тут все навпаки: *scopos*, тобто цільове призначення, полягає у максимальній відповідності термінологічному апарату: під час підписання контрактів слово *termination* та його переклад *розірвання* (контракт), буде правильним рішенням, попри те, що *MT* дає

відповідник *припинення*. Або ж коли йдеться про явища *domestication* та *foreignization*, де рух відбувається за траєкторією *локальний реципієнт↔оригінал* як горизонт *іншого*, ГП дає можливість відстежити, яка саме стратегія представлена перекладачем у тексті. Приміром, передача власних назв це яскраво демонструє: *Thanksgiving Day* у контексті *доместикації* цільовою мовою буде звучати як *День Подяки*, а при *форенізації* залишається англomовний варіант та додається коментар: американське свято *Thanksgiving*. Або під час перекладу терміна *queer*, що ідентифікує широкий спектр ідентичностей і охоплює людей, що перебувають поза межами традиційних норм гетеросексуальності, коли постає питання про те чи залишити *квір*, передавши його функціонально й підкресливши тим самим атмосферу субкультури чи піддати *доместикації* й замінити на варіант *нетрадиційна сексуальна орієнтація*.

Не менш цікавим кейсом роботи ГП є переклад у зоні сучасних когнітивних студій (*eye-tracking*, *TAPs*), коли увага звершує своєрідні мікропетлі руху. Це відбувається тоді, коли перекладач у режимі *post factum* до-з'ясовує значення через співвіднесення *частина↔ціла*: під час перекладу фрази *trade fair* увага читача, початково сфокусована на *fair*, пов'яже її з еквівалентом *чесний*, але згодом стане зрозуміло, що йдеться про контекст *trade fair*, й відредагує на контекстуально правильний відповідник – *торгова виставка*; слово *novel* – першочергово активує слово *роман*, але контекст *novel solution* виправить на варіант *новаторське рішення*; лексема *light* – світло, але в комбінації *light meal* – легка їжа.

Досить помічною ГП постає й у дотриманні етичних норм та правил, де вона працює в режимі *слово↔суспільний ефект*, коли перекладач звіряє свої перекладацькі рішення з загальноприйнятими суспільними нормами: *disabled people* перекладається як інваліди, що вважається грубим та некоректним, тому рішення *люди з інвалідністю* звучить толерантніше; *refugees* у ЗМІ – *біженці*, але політично коректно – *вимушені переселенці*.

Однією з найсучасніших модифікацій ГП вважається її імплементація в технопідходах, де сформовано якісно новий асамбляж – *перекладач-машина*, що, відповідно, розширює

й діапазон ГП: *людська пресупозиція↔нейронна позиція↔постредагування↔користувачький feedback*. Коли МТ перекладає *cloud* як хмара, перекладач у процесі постредагування уточнює на *хмарні обчислення*; або *interface affordances* може мати два тлумачення: *зручності інтерфейсу* та *можливості інтерфейсу*, тож їх необхідно звіряти з контекстом.

Отже, розуміння принципу роботи ГП має потенційні перспективи для майбутнього перекладача та його діяльності. Адже це саме той випадок, коли вивчення міріадів правил компенсує один простий алгоритм *частина↔ціле*. Однак якщо говорити про певну фіксовану схему ГП, то вона навряд чи існує, але є певні вектори, орієнтири, настанови, до котрих варто дослухатись перекладачеві та рухатися ними. Це 1) *нульовий етап реценції*, на котрому відбувається своєрідне передрозуміння того, про що йтиметься; він визначений фоновими знаннями перекладача (глосарій, культурні коди, упередження, переконання і т. ін.); 2) *колізія горизонтів*, коли зустрічаються два світогляди перекладача та *іншого* – етап, дефінований як *частина*; 3) *верифікація /уточнення частини* (вузьке значення), у широкому контексті (текст, культура, дискурс, функція тощо) – стадія, яку ми співвідносимо з *цілим*; 4) *кореляція горизонтів* – фаза, впродовж якої відбувається конкретизація вибору й до-редагування; 5) *реверсія*, коли має місце повернення від цілого до частини, але з якісно новим розумінням, яке, власне, й завершує цикл ГП.

Як бачимо, суть процесу як такого полягає в тому, що розуміння завжди відбувається в динаміці між *частина↔ціле* й насправді цей рух безупинний, змінюються лише рівні: *слово↔речення*, *речення↔абзац*, *абзац↔текст*, *текст↔культура*, *культура↔державна*, *державна↔світ* тощо. Тож перекладач завжди здійснює *петлю*, бо для того, щоб з'ясувати значення частини, йому потрібно отримати уявлення про ціле, але щоб збагнути ціле, йому доведеться пройти низкою уточнень, що перетворює процес перекладу на відкритий цикл контекстуальних деталізацій. Переклад таких концептів сучасності, як *mindfulness*, *resilience*, *post-truth*, *algorithmic governance* тощо, де кожне береться як частина, потрібно

звіряти з цілим, що проявляє себе концептуальним горизонтом епохи, культури. Отже, переклад формується не лише текстовим рівнем, а й фоновим знанням, уявленнями про те, як те чи те слово функціонує у глобальній мережі реальності.

Окреслений нами спектр питань ГП у перекладі має здебільшого теоретичну природу, проте наявний ще й практичний складник, що відповідає за формування мета-*skill* і передбачає певний вид практичної діяльності. Насправді спектр вправ та їх рекомбінування в цьому застосунку може бути надзвичайно розмаїтим. Швидше йдеться про саму організаційну структуру завдань, у яких частина, що може бути представлена окремих словом, реченням тощо, повинна проходити циклами ГП, у яких уточнювано її значення через співвіднесення з цілим. Наприклад, можна запропонувати слово, що вважається безеквівалентним у перекладі, інтегрувати його в різні контекстуальні середовища (газетна новина, наукова стаття, уривок художнього тексту, фрагмент політичного дискурсу, інтерфейс програми тощо) і простежити, як через шлях від частини до синхронізації з цілим здійснювано акт ГП. Представити окремі терміни (*disorder, depression, termination, liability*) сепаративно від контексту та попросити навести варіанти перекладу, після чого продемонструвати їхнє реальне середовище, де ці слова вжито як терміни (юридичний контракт, інструкція ліків, анамнез і т. ін.). Актуальним стане й колабораційне завдання, яке включає елементи машинного перекладу та постредагування. Студенту пропонують МП з помилками та просять звірити слова з контекстом, приміром, варіант МП звучить *green transition*, що в екологічному дискурсі є недоречним. Завдання перекладача на стадії постредагування – відшукати правильний відповідник – *екологічний перехід* тощо.

Окрім теоретичного багажу та практичного відпрацювання, важливою є стадія метааналізу, коли після виконання всіх необхідних циклів ГП перекладач ретельно аналізує свої рішення з метою більш глибоко усвідомити ГП як процес. Він звертає особливу увагу на ті місця, що потребували повторних серій ітерацій та з'ясовує, як трансформувалось розуміння тексту від початку й до кінця. Такий комплексний підхід дає можливість раз і назавжди відкрити для себе переклад не як добірку непередбачуваностей, а як ментальне циклічне чергування етапів *частина↔ціле*, яке можна автоматизувати.

Висновки. *Герменевтична петля* у своєму становленні пройшла тривалий шлях, від статичної конструкції як коло до динамічної відкритої формації як петля. Вона вважається одним із ментальних прототипів людської свідомості, покладених в основі багатьох процесів. У перекладі цей принцип означає, що жодне слово або фраза не можуть бути перекладені ізольовано, бо їхнє значення як частини завжди уточнювано через ціле й контекст. Метанавичка ГП дає можливість перекладачеві стати паритетним учасником творення сенсів, коли він не механічно транслює значення з мови в мову, а щоразу вступає в діалог із текстом, автором, цільовою культурою та постійно уточнює власні рішення. ГП насправді є тим універсальним принципом смислотворення, котрий ніколи не перейде в категорію *ретро*, а лише вдосконалюватиме свою базову *операційну систему* відповідно до перекладацьких запитів сучасності.

Перспективи подальших розвідок із цієї проблеми чималі, від практичного аспекту та вправління в перекладацькій діяльності через моделі, вправи, інструменти з елементами ГП до філософських узагальнень, де переклад постає як безкінечний герменевтичний рух.

ЛІТЕРАТУРА

- Gadamer G. Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik. Tübingen : Mohr Siebeck, 1999. 495 s.
- Heidegger M. Sein und Zeit. Verlag : Max Niemeyer, 2006. 445 s.
- Ricœur P. Hermeneutics and the Human Sciences. Cambridge University Press, 1981. 330 p.

REFERENCES

- Gadamer, G.** (1999). *Wahrheit und Methode: Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik [Truth and Method: Principles of a Philosophical Hermeneutics]*. Tübingen: Mohr Siebeck [in German].
- Heidegger, M.** (2006). *Sein und Zeit [Being and Time]*. Tübingen: Max Niemeyer [in German].
- Ricœur, P.** (1981). *Hermeneutics and the human sciences*. Cambridge: Cambridge University Press [in English].

Стаття надійшла до редакції 29.09.2025 р.

Прийнято до друку 27.11.2025 р.

Опубліковано: 05.12.2025 р.